

Федорова Марина Анатоліївна, завідувач відділу краєзнавства Полтавської
ОУНБ ім. І. П. Котляревського, член НСКУ

Співпраця Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського з Управлінням СБУ в Полтавській області

Полтавська ОУНБ ім. І. П. Котляревського щороку розширює своє інформаційне поле діяльності, знаходить нових партнерів, однодумців, людей, готових співпрацювати, надавати матеріали, створювати спільні продукти, реалізовувати проекти.

Співпраця Полтавської ОУНБ ім. І. п. Котляревського і УСБУ в Полтавській області триває не перший рік. Так, у відділі краєзнавства Бібліотеки до 85-х роковин Голодомору 1932-33 рр. діяла виставка «Волає біль голодомору: чорні сторінки історії». Вона мала особливий характер, бо на ній вперше були представлені матеріали з архіву УСБУ. Олена Євгеніївна Євдокимова, адміністратор інформаційно-довідкової зали, люб'язно допомогла у підборі документів. На виставці було шість копій кримінальних справ проти жителів Полтавщини, що «саботували» хлібозаготівлю у голодні 1932-1933 рр. або здійснювали контрреволюційну діяльність.

У 1933 році була заведена справа на Павла Семеновича Верещаку, 1889 р. н., уродженця села Святичне Варвинського р-ну Чернігівської обл. З 1929 р. - священник Успенського собору м. Миргород. Звинувачений у тому, що дав вказівку священикам навколишніх сіл збирати відомості для контрреволюційної діяльності та шпіонажу. 11 жовтня 1933 р. заарештований, а на квартирі здійснено обшук. Під час допиту він повідомив, що отримав офіційне розпрядження митрополита Феофіла зібрати по району відомості про кількість спустошених будинків і про померлих від голоду людей. Виконуючи розпорядження, Павло Семенович передав це сільським священикам, але ніхто йому ніяких відомостей не надав... Реабілітований 1995 р.

Також користувачі вивчали кримінальну справу на Якова Онисимовича Богдана, уродженця с. Перевервинці Оржицького району, селянина-одноосібника. 10 січня 1933 р. його заарештували за звинуваченням в тому, що «в 1931 году, имея посеvu 7,50 га при начислении контракции 46,42 цент. сдал в план хлебозаготовки всего лишь 22 цент... Присутствуя на кутковых собраниях, где стоял вопрос о хлебозаготовке, Богдан Яковлевич Ананович заявляет: «План хлебозаготовки дан нереальный, хлеба у нас нет и мы не в состоянии выполнить плана хлебозаготовки».

На виставці була справа за звинуваченням Пукаса Логвина Степановича, 1880 р. н., жителя с. Красногірки Машівського району у веденні антирадянської агітації, якого засуджено до 3-х років заслання у Середню Азію. Реабілітований Полтавським обласним судом 15 листопада 1988 р. Справа цікава тим, що у ній є витяги з приватного щоденника, які характеризують ситуацію на селі в 30-х роках ХХ століття. Приведемо деякі:

«18.08.34. Кругом, куди не глянеш, всюди твориться щось незвичайне. Крадуть дорослі, крадуть діти... І продають так же чорно, як і крадуть. Одним словом, «культурна революція» на всі сто! Певно, скоро збудують соціалізм і узаконять канібалізм і почнуть шматувати дуже ласо з людей сало, м'ясо і ковбасу»...

«17.03.34. Одержав страшну звістку. Пишуть, що по всій Полтавщині вимерла більш як половина населення. Минулої весни ховали в могилу по 15 і більше трупів....»

«10.07.34. с. Мала Перещепина. Сумніш за все на Україні, то це село. Ні пожежа, ні повінь, ні навіть війна 14-го року не зробили того, що встигла ця згряя натворити за ці три роки... Живі ж ходять обшарпані, босі й голодні і ніби очманілі. Кругом якась тиша, щось схоже на кладовище»...

На прохання бібліотекарів відділу краєзнавства О. Є. Євдокимова допомогла відшукати деякі кримінальні справи, що стосувалися безпосередньо бібліотечних працівників, доля яких була пов'язана з Полтавщиною. Олена Євгенівна надала вісім кримінальних справ. Всі вони

сфабриковані. Бібліотекарів звинувачували у контрреволюційній діяльності, зрадництві, «не доносительству», антирадянській пропаганді та агітації, допомозі ворогу.

Приведемо деякі прізвища.

Раїса Сергіївна Воронова 1893 року народження. Народилася у м. Золотоноша (історична Полтавщина), німкеня. У 1909 році переїхала до Полтави, закінчила Маріїнську гімназію. Працювала у бібліотеці Полтавського педагогічного інституту. Її звинувачували у тому, що вона, будучи громадянкою Радянського Союзу, співчувала фашистському ладу і просила окупаційну владу зарахувати її до категорії «фольксдойче» (іноземні німці) і після цього вона отримувала матеріальну підтримку. Ніби то Воронова розповсюджувала агітаційну літературу, вихваляла німецьку владу й армію.

У лютому 1944 року Раїсу Сергіївну було заарештовано і засуджено на вісім років до Черногорського виправно-трудоного табору. Тоді Вороновій був 51 рік. 10 листопада 1951 року вона повернулася до Полтави, працювала прибиральницею. Згодом пішла на пенсію. У 1955 році справу було переглянуто, судимість знято у відповідності до Указу Президіума Верховної Ради СРСР від 17 вересня 1955 року «Про амністію радянських громадян, які співпрацювали з окупантами у період Великої Вітчизняної 1941-1945 р.».

Дарія Романівна Рудченко народилася 1904 р. у с. Беловоди Юнатівського району Харківської області. Працювала бібліотекарем у школі фабрично-заводського учнівства Полтавського паровозоремонтного заводу. Її чоловік Рудченко Микола Сергійович працював секретарем заводського комітету ППРЗ. У 1935 р. звільнений. Після цього він переїхав до м. Кременчук, а у 1937 р. заарештований.

Дарія Рудченко три роки не проживала зі своїм чоловіком, хоч офіційно вони не були розлучені, але не зважаючи на це, з квітня 1938 р. по січень 1939 р. перебувала у в'язниці через те, що її чоловік був завербований до контрреволюційної троцькістської диверсійно-терористичної шпигунської

організації. Микола Рудченко підтвердив свою належність до організації, яка діяла на Південній залізниці у м. Полтава. У 1938 р. Миколу Рудченка розстріляли. Майно було конфісковане. Сфальсифіковану справу Дарії Рудченко переглянули лише у січні 1939 р. і згодом звільнили.

Іда Давидівна Зільберман народилася 1 серпня 1915 року у м. Одеса. Єврейка. Працювала бібліотекарем у в'язниці УДБ м. Полтави. У 1938 р. її звинуватили у тому, що вона, знаючи про контрреволюційну діяльність свого чоловіка Ізі Олександровича, не повідомила у відповідні органи. Полтавський обласний прокурор постановив, що вона є соціально небезпечною і її знаходження на волі може відобразитися на ході слідства. З матеріалів допиту видно, що Іда Давидівна нічого не знала про контрреволюційну діяльність чоловіка. Попередньому слідству для обвинувачення затриманої достатньої кількості матеріалів зібрати не вдалося. Тому кримінальну справу у грудні 1938 р. було закрито, а І. Д. Зільберман звільнено.

Лідія Василівна Дем'яновська народилася 12 березня 1903 р. у м. Полтава. Мала неповну середню освіту. Працювала бібліотекарем Полтавського педагогічного інституту. Її звинувачували у тісному зв'язку з організатором українського націоналістичного контрреволюційного підпілля і терористом Анатолієм Микитовичем Ковальовим (засуджений у 1937 р.) та у проведенні разом із своїм чоловіком Дем'яновським Анатолієм Михайловичем контрреволюційної діяльності. Анатолій Дем'яновський - колишній офіцер царської армії, декілька раз був під арештом. Ковальов, до речі, підтримував гарні сосунки з Г. Мафетом, В. Верховинцем, Ковінько, Кудрицьким... Ці діячі теж потрапили до розряду активних учасників контрреволюційної націоналістичної організації.

У березні 1938 р. Лідія Василівна була заарештована органами НКВД за сфальсифікованим звинуваченням і пробула 20 місяців у в'язниці міста Полтави. Після чого їй зачитали вирок: за антирадянську агітацію виселення на три роки в один із районів Казахстану.

На допиті Лідія Василівна привела приклад «контрреволюційного» висловлювання Ковальова: «мне известен только один случай, когда Ковалев нехорошо отзывался о трудностях на Украине, это было когда я проходила с ним мимо вокзала, а там было очень много беспризорных, детей и бездомных взрослых, тогда действительно Ковалев нехорошо отзывался о советской власти».

Нижче приведемо цитату з допиту свідка по справі Дем'яновської – Пелагії Маяровської, бібліотекаря Полтавського педінституту:

«- Что Вам известно об антисоветских проявлениях Демьяновской?

- Демьяновскую я знаю как антисоветского человека, она всегда находила причины быть недовольной советской властью и всегда возмущаться.

Мне хорошо запомнился случай, когда Демьяновская вздумала критиковать или вернее высмеивать слова товарища Сталина, которые потом вошли в песню о том, что «жить стало лучше, жить стало веселее», повторяя с иронией эти слова, Демьяновская тут же доказывала, что на самом деле это вовсе не так, что нигде ничего ни купить, ничего не найдешь и жить очень трудно».

28 січня 1958 р. Дем'яновську було реабілітовано.

Лідія Митрофанівна Родина народилася 23 березня 1907 р. у м Полтава. Працювала бібліотекарем Полтавського військово-політичного училища. Одружена з Тормозовим Максимом Гавриловичем, який був викладачем у цьому училищі.

У 1937 р. його заарештували за контрреволюційну діяльність, а згодом звинуватили і Лідію Митрофанівну. У звинувачувальному висновку йшлося про те, що Полтавське обласне управління НКВД розкрили і ліквідували контрреволюційну націоналістичну організацію, яка діяла у Полтавському військово-політичному училищі, учасники якої пропагували контрреволюційні й націоналістичні установки та готували насильницьке повалення радянської влади. Лідія Родина є дружиною зрадника, тому з 18 січня 1938 р. перебувала у в'язниці. 16 лютого 1938 р. її засудили на 8 років

виправно-трудоу таборів. За відсутністю у діях засудженої складу злочину справу було закрито у 1957 р.

Наведені дані є яскравим прикладом несправедливого нищення людей. У неминучий процес масових репресій попадали рідні, люди, чії імена під фізичним та моральним тиском називалися під час допитів. Піддавалися найжорстокішим гонінням і репресіям особи тільки за те, що вони мали хоч найменше відношення до звинуваченого. Тож ця сторінка минулого має бути досліджена хоча би для того, щоб прийдешні покоління не жили в невідомості, а знали правдиву картину своєї історії.

Джерела:

Архів Служби безпеки України у Полтавській області. Спр. 1099; Спр. 2187; Спр. 2924; Спр. 3851.